

V jubilejnem 25. letniku Loških razgledov je Ciril Zupanc pisal tudi o 30-letnici gasilstva v Železnikih (str. 195 do 219). Ker je v tem članku nekaj netočnosti, pomanjkljivosti in spodrsrljavev, je prav, da v istem glasilu objavimo o gasilstvu v Železnikih nekaj popravkov, dodatkov in pojasnil.

Pri velikih požarih v Železnikih (leta 1620 in leta 1822) prav vse (tj. »ganz abgebrannt«) kot navaja zgodovinar A. Globočnik res ni moglo pogoreti. Ostalo je vsaj zidovje, ki je po požarnih katastrofah osnova pri poznejših obnovah stavb. Naj tu navedem primer. Pri požaru leta 1822 tudi »Pobčevini« ni bilo prizanešeno. Pri pozidavi so med stene zložili celo kosti ljudi, ki so v hiši zgoreli. To je pred približno osemdesetimi leti zaznal pokojni »Pobčev oče«, ko je pri svoji hiši vzdaval nova okna.

V že omenjeni Globočnikovi zgodovini iz leta 1867 ne zasledimo omenbe, da bi v Železnikih takoj po požaru leta 1822 nabavili brizgalno. Zaradi tega ni moč verjeti podatku, da bi A. Globočnik poročal o nabavi brizgalne v letu 1888. ko je svoje zapise objavil dvajset let prej; kasneje pa ne vemo, da bi o nabavi prve brizgalne še kdaj pisal.

Res je treba ponovno omeniti, da so bila v Železnikih in drugih krajih Selške doline vsaj do tretjega večjega požara leta 1846 vsa poslopja (vštevši obe cerkvi v Železnikih) krita z lesom to je s škodlami, saj druge strešne kritine tedaj toč še niso uporabljali. Šele nekako po začetku druge polovice prejšnjega stoletja se pojavita novi kritini: opeka »bobrovec« in skrilave plošče, ki pa sta bili dražji od lesene. Z opeko in skrilom »o prekrivali hiše predvsem premožnejši posestniki, dočim je mnogo hiš t. i. »hišarjev« ostalo prekritih z lesom celo tja do začetka zadnje vojne; npr. zadnji del strehe pri Mlinarju, pri Bajtarju in Krznarju na Trnju pa tudi nekaj hiš na Racovniku itd.

Ker je bila lesena kritina za ognjene zublje izredna paša, so se krajanji ob preživetju tolikih požarov sprva v lastnem interesu lotevali obnavljanja ostrešij z bolj nezgorljivimi materiali. Zaradi obstoja in aktivnosti še številnih vigenjcev, kjer protipožarna varnost vsekako ni bila zanesljiva, pa so v Železnikih uvedli dežurstvo z nastavitvijo noč-

nega čuvaja, kar tudi C. Zupanc (LR 25. 1978, str. 196) jasno predoči. Spominjam se še, da je tako službo čuvaja kot zadnji opravljal pokojni Lenartov Janez iz Gorenjega konca, ki je bil na svoje »poslanstvo« sila ponosen tudi zaradi pogostih pogostitev od prvega načelnika tukajšnjega gasilskega društva Franca Košmelja-Pobča. O takih in podobnih krajevnih dogodivščinah mi je večkrat pripovedoval Košmeljev sin, pokojni Pobčev Polde.

Krajevni kronisti vedo povedati, da so prav v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja Železnikarji bili vedno bolj aktivni. Leta 1885 so npr. že ustanovili Slovensko bralno društvo, dobrih deset let kasneje — 1897/98 pa so proti ognju v bran ustanovili tudi PROSTOVOLJNO GASILNO DRUŠTVO.

V zvezi z ustanavljanjem društva navaja C. Zupanc na str. 197, da je bil takrat glavni pobudnik GD v Železnikih Franc Košmelj-Pobč. Ker pa so nekateri njegovi podatki netočni in pomanjkljivi je potrebnih nekaj pripomb. Franc Košmelj-Pobč je bil rojen leta

Franc Košmelj — načelnik GD od 1898 do 1915

Mačevž Klopčič — načelnik GD od 1918 do 1922

1854, umrl pa je med prvo svetovno vojno — leta 1915 (Zupanc navaja letnice 1458—1945, kar je očitno tiskarska napaka). Prav tako je bil soustanovitelj GD tudi takratni železnikarski župan Luka Košmelj — Francetov brat, ki je istočasno opravljal pri društvu tudi tajniške posle vse do smrti leta 1901.

Od okoli 50 v Zupančevem prispevku navedenih ustanovnih članov sem razen dvanajstih poznal vse in tudi vem, da od njih nobeden več ne živi. To poudarjam in navajam iz razloga, da se je mlajšim težko lotiti pisanja o nečem, kar se je dogajalo pred šestdesetimi pa celo pred osemdesetimi leti, zlasti še, če ne razpolagajo z ustreznim dokumentarnim gradivom, kot so zapisniki sej in občnih zborov društva za obdobje od 1898 do 1922 leta, ki jih navaja C. Zupanc (str. 197, levi stolpec, zadnji odstavek). Tej njegovi trditvi ni moč verjeti ker takoj zatem piše, da je iz tistih časov vendarle ohranjena še knjiga članstva, v kateri so od leta 1898 do leta 1913 vpisani tudi vsi ustanovni člani društva.

Z Zupančevo ugotovitvijo, da je bil Franc Srebrnjak od leta 1926 vesten in

požrtvovalen društveni tajnik (str. 200) vsekakor soglašam. Nerazumljivo pa je, da Srebrnjak od prejšnjih tajnikov po prvi svetovni vojni (Karol Dolenc 1919—1922, Lojze Demšar 1923—1925, Ignac Mlakar 1925—1926) poleg knjige članstva 1898—1913 istočasno ne bi prevzel že omenjenih zapisnikov sej in občnih zborov. Upoštevati je treba namreč dejstvo, da je ob vsakem prejemu in predaji kakoršnihkoli upravnih ali podobnih poslov treba tudi zapisniško evidentirati manjkanje važnih dokumentov, Vestni F. Srebrnjak bi tak postopek prav gotovo uvedel, če bi taki razlogi obstajali. S tem v zvezi je res vprašljivo od kod Zupancu podatki v njegovem prispevku (str. 198 in 199), ko obenem trdi, da zapisnikov sploh ni. Tako stvar res ni povsem jasna, kot je nerazumljivo tudi, kje so fotografije prvih gasilskih načelnikov (Franca Košmelja, Matevža Klopčiča in Leopolda Košmelja), ki so še med zadnjo vojno in nekaj let po njej uokvirjene visele v glavni dvorani sedanjega gasilskega doma.

Kdo in koliko časa so bili funkcionarji Prostovoljnega gasilskega društva v Železnikih od leta 1898 do prve svetovne vojne pa je pravšnji seznam sledeč: Franc Košmelj-Pobč st. (načelnik 1808 do 1915); Luka Košmelj, brat F. Košmelja (tajnik 1898—1901); Jožef Košmelj-Lukelj, brat F. Košmelja (tajnik 1901—1910); Karol Dolenc (tajnik 1911—1914).

Karol Dolenc je ves čas prve svetovne vojne (1914—1918) služil vojsko. Ob vpklicu je ves tajniški arhiv izročil načelniku Francu Košmelju ki je leta 1915 umrl. O delu društva med prvo svetovno vojno menda ni poročil. Kolikor mi je po pripovedovanju pokojnega Poldeta Košmelja znanega, je po očetovi smrti društvene interese čuval predvsem Gabriel Thaler kot ustanovni član in prvi društveni podnačelnik, od leta 1911 do leta 1925 pa tudi društveni blagajnik.

K drugim navedbam v Zupančevem prispevku po tej plati nimam pripomb, moram po se dotakniti nekaterih obrobnih dogodkov po prvi svetovni vojni, ki jih Zupanc v članku tudi omenja.

Ni mi jasno, čemu se avtor pri pisanju o železnikarski gasilski dejavnosti hkrati loteva še raznih življenjepisov, se ukvarja s podatki, kateri »župani« so tod gospodovali med okupacijo in precej pozornosti posveča nekdanjemu odboru Obrtne zadruge za Selško dolino, ki z gasilsko dejavnostjo res ni imela nikakršne zveze.

Leopold Košmelj — načelnik GD od 1922 do 1945

Soglašam s podatkom C. Zupanca (str. 218 in sl.), da je igre v Prosvetnem domu. prirejane v korist GD, skoraj gotovo režiral Niško Žumer. Ni pa seveda verjeti navedbi, da bi N. Žumer v Sokolskem domu režiral Cankarjeve »Hlapce« (16. in

17. maja 1931), kajti to dramo je v korist GD spravil na oder Ciril Oblak iz Zabnice, brat nekdanje učiteljice Oblakove, ki je bila tedaj tudi tajnica tukajšnjega Sokolskega društva. Prav tako ni točna navedba, da je domačin in učitelj Janko Benedičič-Štrajnarjev v Sokolskem domu (23. 1. 1938) zrežiral igro »Rodoljub iz Amerike«; pod vodstvom takratnega šolskega upravitelja Edvina Clementeja in na željo Poldeta Košmelja smo komedijo odigrali združeni igralci Prosvetnega in Bralnega društva. Zmotna je tudi trditev, da bi v Gorenjem koncu vse do leta 1925 obstajala gostilna »pri Pečnikovem Mihu«. Res pa je, da je bil lastnik omenjene Pečnikove hiše pokojni Gabrijel Thaler, a so jo njegovi nasledniki pred leti prodali Renovi družini.

V zvezi z Zupančevim spoznanjem in ugotovitvijo, da je bila po letu 1945 družabna in kulturna dejavnost gasilnega društva znatno manjša kot v letih pred vojno, pa je treba povedati, da Polde Košmelj (živel je od leta 1898 do leta 1962) ni bil le samo dober organizator družabnih dejavnosti, ampak s svojim 23-letnim načelništvom (1922—1945) tudi najbolj cenjen član Gasilnega društva Železniki. Enakega spoštovanja je bil nekoč deležen tudi njegov oče kot ustanovitelj in prvi načelnik društva. Ob proslavi 80-letnice gasilstva v Železnikih so ju le bežno omenili, namesto da bi ju dostojno počastili, kar sta vsekakor zaslužila.

Drago Dolenc

PREDAVANJE O JURIJU ŠUBICU V ATENAH

Dne 4. marca 1977 zvečer sem sredi Aten, pred številnim grškim kulturnim občinstvom, predaval v dvorani za literarne nastope in umetniške razstave Nea Skepsi (Nova misel) o našem poljanskem slikarju Juriju Šubicu. Naslov predavanja, ki je bilo seveda v grščini, je bil: Slovenski slikar 19. stoletja v Atenah. Sicer sem se v glavnem omejil na leto 1880 slikarjevega kratkega, a tako plodnega življenja, ko je bil povabljen v Atene in naslikal (razen nekaj lepih portretov) stenske umetnine v novi palači samorastniškega »očeta arheologije«, genialnega Heinricha Schliemanna, ki je odkril človeštvu neprecenljive zaklade stare Troje in Miken. (Za nas Slovence je

vsekakor pomembno omeniti malce neznano okolnost, da je ta mož med 19 jeziki, ki jih je menda obvladal, znal dovolj dobro tudi slovenščino!)

Snov za predavanje, ki sem ga dolgo pripravljaval že doma, sem v splošnem črpal iz starejše razprave Franceta Mese snela Jurij Šubic v Atenah; uporabil pa sem zanj tudi nekaj malega pomembnih podatkov, ki mi jih je dal v Atenah na voljo univerzitetni profesor za arheologijo Georgios Korés; le-ta se je prav tedaj intenzivno ukvarjal z delom in osebnostjo H. Schliemanna in z njegovo palačo »To Iliu Mélathron« (Trojanska palača, po drugi besedi za Trojo: Ilios). Med podatki je bilo tudi pohvalno pismo